

DAVLAT MANSABDOR SHAXSLARINING IMMUNITETIGA OID SUD AMALIYOTI

Mirzayeva Nixola Akramovna

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.12515905>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 15-June 2024 yil
Ma'qullandi: 20-June 2024 yil
Nashr qilindi: 24-June 2024 yil

KEY WORDS

Suveren immunitet, immunitet.

ABSTRACT

Ushbu maqola davlat mansabdor shaxslarining immuniteti bo'yicha xorijiy davlatlar va O'zbekiston Respublikasi sud amaliyotini tahlil qiladi.

Hozirgi kunda immunitetga aloqador asosiy muammolardan biri bu - uni qo'llashda istisnolar qilish masalasidir. Immunitet uchun istisnolarga bo'lgan ehtiyoj - asosiy inson huquqlarining buzilishining oldini oish, jazosizlikka qarshi kurashish va xalqaro hamjamiyatning qiziqishlarini himoya qilish bilan asoslanadi.

Istisnolar masalasi Xalqaro Huquq Komissiyasi ishida ham dolzarb muammoga aylandi. Komissiya a'zolarining kamchilik qismi immunitetga istisnolar mutlaqo bo'lmasligi kerak degan fikrni bildirishadi, ammo ko'pchilik qismi buning iloji yo'q ekanligini bildiradilar, chunki Xalqaro Jinoyat Sudi amaliyotida xalqaro jinoyatlarga nisbatan immunitet qo'llamaydi. Davlat mansabdor shaxslarining immunitetiga aloqador sud amaliyotini tahlil qilar ekanmiz, yuqorida ta'kidlanganidek Davlat boshliqlari, Hukumat Boshliqlari va tashqi ishlar vazirlariga oid sud amaliyotining turlicha ekanligini ko'rishimiz mumkin. 2000-yil 11-apreldagi hibsga olish to'g'risidagi ishda (Kongo Demokratik Respublikasi Belgiyaga qarshi) Xalqaro Sud davlat rahbari va boshqa yuqori martabali amaldorlarning daxlsizligi tamoyilini yana bir bor tasdiqladi. Sud qaroriga ko'ra: "Xalqaro huquqda qat'iy belgilanganki, davlat boshlig'i, hukumat boshlig'i va tashqi ishlar vaziri kabi ayrim yuqori martabali amaldorlar boshqa davlatlarda ham fuqarolik, ham jinoiy yurisdiksiyadan immunitetga ega"¹. Xalqaro Adolat sud davlat boshliqlari o'z lavozimlarida bo'lganlarida sodir etilgan barcha harakatlar, jumladan, qiynoqlar, genotsid va insoniyatga qarshi jinoyatlardan immunitetga ega ekanligini aniq ta'kidladi. Buyuk Britaniya Lordlar palatasi general Pinochetning Chilidagi xatti-harakatlari bo'yicha Xalqaro suddan butunlay boshqacha xulosaga keldi va bu harakatlar (ommaviy qotilliklar, qiynoqlar, g'oyib bo'lishlar) tabiatini mantiqan rasmiy harakatlar deb hisoblab bo'lmaydi, deb topdi. Pinochet Buyuk Britaniya sudlarida daxlsizlik huquqiga ega emas edi.

¹ Immunity from prosecution (international law).

[https://en.wikipedia.org/wiki/Immunity_from_prosecution_\(international_law\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Immunity_from_prosecution_(international_law))

Davlat mansabdor shaxslarining xorijiy davlar jinoiy yurisdiksiyasidan immuniteti AQSH tajribasida qanday ekanligini chuqurroq o'rganib chiqadigan bo'lsak. AQSH Oliy Sudi 1976-yildagi xorijiy davlatlar suveren immunitetlari to'g'risidagi akt davlat mansabdor shaxslarining immunitetiga aloqador emasligini bayon etadi va ushbu masala umumiy huquq doirasida ko'rib chiqilishini bildiradi.. AQSHning xorijiy davlatlar mansabdor shaxslariga oid immunitet bo'yicha huquqiy asoslar turli xil maba'alardan kelib chiqqan. Misol uchun konsullik va diplomatic immunitet bo'yicha aniq xalqaro shartnomalar, davlat boshliqlarining immuniteti bo'yicha xalqaro odat normalari va umumiy huquq.. Samantar Xorijiy davlatlar suveren immuniteti Aktining ma'lum bir ishlarda, misol uchun xorijiy davlatning manfaatlari aniq nazarda tutilganda xorijiy davlatlar mansabdor shaxslariga ham qo'llanilishi mumkin ekanligini aniqladi².

Diplomatik, konsullik va davlat boshliqlarining immunitetidan tashqari AQSHda rasmiy vakolatlar doirasida sodir etilgan harakatlar uchun ham mansabdor shaxslarga immunitet beriladi. Samantar takidlaganidek, aniq normative hujjatlar va shartnomalar bilan tartibga solinmagan xorijiy davlatlar mansabdor shaxslarining boshqaruviga asoslangan immunitetlari to'g'ridan to'g'ri umumiy huquq orqali tartibga solinadi. Guvoh bo'lganimizdek boshqaruvga asoslangan rasmiy vakolatlar doirasida xorijiy davlatning mansabdor shaxsiga beriladiga immunitet bo'yicha aniq qoidalar mavjud bo'lmaganligi uchun AQSH Kongresi u bo'yicha aniq normalarni kelajakda qabul qilishi mumkin. "Bu yerda ushbu mansabdor shaxs tomonidan sodir etilgan harakatlar rasmiy vakolatlar doirasida sodir etilganmi yoki yo'qmi? ",-degan savol ham yuzga keladi. Rasmiy harakatlarning aniq tarifi mavjud bo'lmaganligi uchun sud amaliyotida ushbu masalada juda ko'plab qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

G'arb davlatlari, xususan, Qo'shma Shtatlar tomonidan amalga oshirilgan so'nggi harakatlar shuni ko'rsatadiki, ular korrupsiya yoki inson huquqlarini poymol qilish kabi ba'zi xalqaro me'yorlarga zid harakat qilganda hukumat amaldorlari uchun daxlsizlik huquqini ko'rmaydilar.

Kongressga 2021- yil iyul oyidagi Korrupsioner va nodemokratik shaxslar to'g'risidagi hisobotning 353-bo'limida Salvador, Gvatemala va Gondurasning 55 nafar hukumat amaldorlari AQShga kirish huquqiga ega emaslar ro'yxatiga kiritilgan va korrupsiyaga oid ishonchli ayblovlar tufayli ularning barcha AQSh vizalari bekor qilingan. Mansabdor shaxslar ro'yxatga mamlakatlarning amaldagi hukumat vazirlari, sobiq vazirlari va boshqa yuqori martabali amaldorlari kiritilgan.

AQSh korrupsiyani to'xtatish bo'yicha yangi xalqaro tashabbusni ham taklif qildi (birinchi navbatda talab tarafida – ya'ni hukumat amaldorlaridan pora talab qilishda).

Oq uy memorandumining 2(f) bandida korrupsiyaga qarshi kurash AQSh milliy xavfsizligining asosiy manfaatlarini tan oladi: "Xorijiy yetakchilar tomonidan strategik korrupsiyaga qarshi kurashish uchun xalqaro hamkorlar bilan hamkorlik qilish".

Hali kuchga kirmagan AQShning xorijiy tovlamachilikning oldini olish to'g'risidagi qonuni Amerika kompaniyasining har qanday xorijiy amaldorining pora so'rashini jinoiy hisoblaydi. Matn tarkibiga davlat rahbari kiradi³.

² Immunity of Government Officers Sued as Individuals for Official Acts. <https://www.justice.gov/jm/civil-resource-manual-33-immunity-government-officers-sued-individuals>

³ Are international immunities of heads of state and government officials undergoing a major change? - Diplo By Anon Year: 2021 URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/are-international-immunities-of-heads-of-state-and-government-officials-undergoing-a-major-change/>

Qo'shma Shtatlar rossiyalik soliq advokati Sergey Magnitskiyning o'limida aybdor bo'lgan rossiyalik amaldorlarni jazolash niyatida Magnitskiy qonunini (rasmiy nomi bilan Rossiya va Moldova Jekson-Venik qonunini bekor qilish va 2012 -yilgi Sergey Magnitskiy nomidagi qonun ustuvorligi va javobgarlik to'g'risidagi qonun sifatida tanilgan) qabul qildi. Moskva 2009-yilda qamoqxona, shuningdek, Rossiyaga doimiy normal savdo aloqalari maqomini berish. 2016-yildan buyon butun dunyo bo'ylab amal qiladigan qonun AQSh hukumatiga inson huquqlarini buzgan deb hisoblagan shaxslarni jazolash, ularning aktivlarini muzlatish va Qo'shma Shtatlarga kirishini taqiqlash huquqini beradi.

Kanada shunga o'xshash qonunni qabul qildi, "Xorijiy korrupsiyaga uchragan amaldorlar qurbonlari uchun adolat to'g'risida" gi qonun, bu qonun Kanadaga Kanadadagi mol-mulknini chet ellik korrupsiyaga uchragan amaldor sifatida ko'rsatilgan shaxsning mulkini tortib olishga imkon beradi. Qonunda nomi tilga olinganlardan biri Venesuela prezidenti Nikolas Madurodir. Shuningdek, AQSh Maduroga qarshi bevosita sanksiyalar kiritdi.

2021-yil 20-iyunda saylangan Eron prezidenti Raisi inson huquqlarini buzgani uchun AQSh sanksiyalari ostida. Maduroga Venesuelaning amaldagi prezidenti sifatida sanksiya qo'yilganligidan kelib chiqqan holda, Raisi hozir Venesuela prezidenti bo'lishiga qaramay, unga qarshi sanksiyalar davom etishi mumkin⁴.

Yevropa Ittifoqi, shuningdek, inson huquqlarini poymol qilishda aybdor xorijiy hukumat amaldorlarini jazolashga mo'ljallangan Magnitskiy tipidagi qonunlarni ham qabul qildi.

Xalqaro huquq komissiyasi davlat rahbarlarining immunitetiga oid moddalar loyihasini ishlab chiqdi. 7-modda genotsid, qiynoqlar, insoniyatga qarshi jinoyatlar, urush jinoyatlari, qiynoqlar va zo'rlik bilan yo'qolib ketish kabi jinoyatlar uchun immunitetni olib tashlaydi. Ushbu loyiha maqolalari Xalqaro Sudning ushbu masala bo'yicha nuqtai nazarini rad etadi va Buyuk Britaniya Lordlar Palatasining Pinochet bo'yicha qarorini ma'qullaydi. Biroq, AKM loyihasining moddalarida keltirilgan istisnolar insoniyatga qarshi jinoyatlar darajasiga ko'tarilmaydigan korrupsiya yoki inson huquqlari buzilishiga taalluqli emas.

Xalqaro odatiy huquq davlatlar harakatlariga asoslanganligi sababli, AQSh, Yevropa Ittifoqi va Kanada harakatlari natijasida hukumat amaldorlarining umumiy huquq daxlsizligi sezilarli darajada kamayganini ko'rishimiz mumkin.

Keling endi diplomatik immunitetga aloqador ishlarni ko'rib chiqamiz. Ekvador maxsus kuchlari Meksikaning Kitodagi elchixonasiga bostirib kirgach, diplomatik binolarning muqaddasligi tubdan larzaga keldi. Gap nafaqat Ekvadorning sobiq vitse-prezidenti, Meksika tomonidan diplomatik boshpana bergan Xorxe Glasni qo'lga olish haqida emas edi. Ushbu harakat ko'p asrlik elchixonaning muqaddasligi tamoyiliga va Lotin Amerikasi tarixining notinch yilnomalarida chuqur ildiz otgan diplomatik boshpana an'alariga soya soldi. Germaniya tajribasiga yuzlanadigan bo'lsak, davlat mansabdor shaxslarining immuniteti masalasi sud amaliyoti va qonunchiligida yuqorida ko'rib chiqilgan davlatlar tajribasiga juda yaqin ekanligiga guvoh bo'lamiz. 2024-yil 21-fevralda Germaniya Federal Sudi (Bundesgerichtshof) qaror chiqardi, unda bir ma'noda shunday deyilgan: "Davlat mansabdor shaxslarining umumiy funksional daxlsizligi huquqbuzarning maqomi va darajasidan qat'i

⁴ Immunity of Government Officers Sued as Individuals for Official Acts

By Anon Year: 2015 Container: www.justice.gov URL: <https://www.justice.gov/jm/civil-resource-manual-33-immunity-government-officers-sued-individuals>

nazar, xalqaro huquqda nazarda tutilgan jinoyatlarga nisbatan qo'llanilmaydi. Xorijiy davlat mansabdor shaxslarining xalqaro jinoyatlar bo'yicha ushbu funktsional immunitetini istisno qilish, shubhasiz, xalqaro odatlarning bir qismidir. Ushbu qaror Germaniya hukumatining xalqaro huquq bo'yicha jinoyatlar uchun funktsional immunitetni istisno qilish bo'yicha pozitsiyasida uzoq vaqtdan beri mavjud noaniqlik fonida kelib chiqadi va Berlinga, shuningdek, xalqaro miqyosda kuchli signal beradi. Federal sud xalqaro odat huquqining hozirgi holatiga shubha qilmaydi. Aziz Epik va Julia Geneuss akademik adabiyotdagi boshqa ko'pchilik singari, bu xulosaga qo'shiladilar va Germaniya hukumati buni qabul qilsa, foydali bo'ladi deb ishonadilar.

Sudning aniq bayonoti Suriya milliy mudofaa kuchlari, Asad rejimining yarim harbiylashtirilgan guruhi a'zosining harbiy jinoyatlar hamda insoniyatga qarshi jinoyatlar uchun sudgacha hibsga olinishini qayta ko'rib chiqish bilan bog'liq. Bu sudning funktsional daxlsizlik to'g'risidagi avvalgi qarorining davomidir. 2021-yilda Federal sud odatiy xalqaro huquqqa muvofiq, funktsional immunitet milliy sudlarga harbiy jinoyatlar sodir etgan sobiq "pastki mansabdor" xorijiy amaldorlar, bu holatda Afg'oniston Milliy armiyasi sobiq leytenantidan yurisdiksiyani amalga oshirishga to'sqinlik qilmasligini aytdi. Biroq, o'sha paytda Sud "hamma narsaga" kirishga jur'at eta olmadi va urush jinoyatlari bo'yicha ishda funktsional immunitetni istisno qilish bilan cheklandi. U, shuningdek, "bo'ysunuvchi" yoki "past" hukumat amaldorlariga nisbatan funktsional immunitetni istisno qilish to'g'risidagi bayonotini malakali qildi va muayyan ishni hal qilish uchun zarur bo'lganidan tashqari har qanday qarorlar qabul qilishdan ehtiyot bo'ldi. Huquqiy vaziyatni hisobga olgan holda, cheklovlarga ham ehtiyoj yo'q edi: xalqaro odatiy huquq funktsional immunitetga kelganda past, yuqori va yuqori martabali mansabdor shaxslarni ajratmaydi, shuningdek, xalqaro huquqda nazarda tutilgan turli xil jinoyatlarni farqlamaydi. Olimlar fikriga yuzlanadigan bo'lsak, G.Werlening qarashlariga ko'ra "shaxsiy immunitet davlat boshliqlarining xalqaro erkin harakatlanishi uchun imkoniyat yaratib beradi va shuningdek davlat funksiyalarini bajarish uchun juda muhim hisoblanadi".

Xalqaro huquqqa muvofiq jinoyat sodir etgan davlat va hukumat boshliqlarining funktsional immunitetiga istisnolar dastavval Nyurumberg tribunalifida ko'zga tashlandi desak mubolag'a bo'lmaydi. Uning prinsiplariga ko'ra "xalqaro huquq bo'yicha jinoyat sodir etgan shaxsning davlat yoki hukumat boshlig'i ekanligi uning javobgarligini yengillashtirmaydi"⁵. Endi e'tiborimizni O'zbekiston Respublikasi sudlarida xorijiy davlatlar mansabdor shaxslarining immuniteti bo'yicha qanday amaliyot yuritilayotganligiga yuzlanadigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 15-moddasi 4-qismiga yuzlanadigan bo'lsak, u quyidagicha bayon etiladi: Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O'zbekiston Respublikasining qonunida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasi qoidalari qo'llaniladi. Bu o'z-o'zidan shuni anglatadiki xalqaro prinsip va shartnomalar ichki qonunchiligimizdan ustun turadi. Bundan shuni xulosa tariqasida keltirishimiz mumkinki, agar xorijiy davlat mansabdor shaxsi tomonidan O'zbekiston Respublikasi hududida jinoyat sodir etilgan taqdirda, ushbu shaxs o'z-o'zidan jinoiy yurisdiksiyadan immunitetga ega bo'ladi. Shuningdek, takidlash joizki, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga ko'ra, xorijiy davlatlar

⁵ Without a Doubt: German Federal Court Rules No Functional Immunity for Crimes Under International Law
By Aziz Epik, Julia Geneuss Year: 2024 Container: Verfassungsblog URL: <https://verfassungsblog.de/without-a-doubt/>

mansabdor shaxslari suveren immunitetga va diplomatik immunitetga muvofiq jinoiy yurisdiksiyadan immunitetga ega bo'ladilar. Yuqorida takidlanganidek, suveren immunitet davlatni va uning mansabdor shaxslarini xorijiy davlatlar jinoiy sudlarida ayblanishdan himoya qilsa, diplomatik immunitet o'z-o'zidan diplomatic vakillar va boshqa mansabdor shaxslarni mezbon davlatda jinoiy javobgarlikka tortishdan himoya qiladi. O'zbekistonda ham boshqa davlatlarga o'xshab diplomatik aloqalarni saqlash va xalqaro odat norma qilish maqsadida ushbu prinsiplarga amal qiladi. Bu shuni anglatadiki, xorijiy davlat boshliqlari, diplomatlar va boshqa yuqori martabali mansabdor shaxslar davlat nomidan sodir etgan rasmiy harakatlari uchun bevosita immunitetga ega bo'la oladilar. Bulardan tashqari, biz O'zbekistonda xorijiy davlatning mansabdor shaxsi tomonidan jinoiy harakat sodir etilgan taqdirda, ushbu masalani hal qilish murakkab tus oladi. Jumladan, O'zbekistonda immunitetga ega bo'lgan xorijiy davlat mansabdor shaxsiga qarshi harakatlar amalga oshirilishi mumkin, ammo bunday vaziyatda mezbon davlat yuboruvchi davlatdan immunitetdan voz kechish to'g'risida talab yuboradi. Agar yuboruvchi davlat immunitetdan voz kechishni rad etsa, mezbon davlat shaxsni persona non grata deb e'lon qilishni ham tanlashi mumkin bo'ladi. Bir so'z bilam xulosa qilib aytadigam bo'lsak, O'zbekiston Respublikasida ham boshqa ko'pchilik davlatlardagi kabi umume'tirof xalqaro huquq shartnomalari va xalqaro odat normalariga amal qilingan holda xorijiy davlat mansabdor shaxslarining immuniteti masalalari hal qiliadi. Davlat mansabdor shaxslarining immunitet to'g'risida so'z borar ekan e'tiborimizni bevosita immunitetga nisbatan istisnolar masalasiga qaratishimiz lozim. Diplomatik aloqalar to'g'risidagi Vena Konvensiyasida diplomatik vakillarga beruladigan immunitet ularning mansabda bo'lgan davrida mutlaq hisoblanadi. Takidlash llozimki ushbu Konvensiyada diplomatik vakilning ham shaxsiy, ham rasmiy harakatlari uchun amal qiluvchi shaxsiy immunitet masalalari tartibga solingan. Yuqorida ko'rib chiqilgan davlat mansabdor shaxslarining immunitetga aloqador Konvensiyalardan tashqari xalqaro inson huquqlari va xalqaro jinoyatlarni tartibga soluvchi boshqa bir qator xalqaro Konvensiyalar ham mavjud. Misol uchun, Genotsid jinoyatini jazolash va oldni olish to'g'risidagi Konvensiyada unga muvofiq jazolanishi lozim bo'lgan harakatlar ro'yxati ko'rsatilgan va shuningdek uning 4-moddasida genotsidni sodir etgan shaxs konstitutsiyaviy javobgar boshqaruvchi, mansabdor shaxs yoki oddiy shaxslar bo'ladimi yoki yo'qmi jazlanishi lozimligi nazarda tutiladi. Shuningdek, Apartait jinoyatini jazolash to'g'risidagi Konvensiyaning 3-moddasiga ko'ra, motivdan qat'iy nazar xalqaro jinoiy javobgarlik shaxslarga, tashkilotlarning a'zolariga va davlatlarning vakillariga qo'llaniladi. Demak xulosa qilib aytish mumkinki, immunitetga ega bo'lgan davlat mansabdor shaxslarini ham yuqoridagi Konvensiyalar bo'yicha javobgarlikka tortish mumkin degan fikr kelib chiqadi. Yuqoridagilardan tashqari Rim statutining 27-moddasida xalqaro jinoiy javobgarlik rasmiy vakolatlariga asoslanmagan holda barcha shaxslarga teng ravishda amal qilishi lozim ekanligi shart qilib ko'rsatiladi va shuningdek xalqaro yoki milliy huquq bo'yicha berilgan immunitet Xalqaro Jinoyat Sudida amal qilmaydi. Ko'pgina davlatlarning milliy sudlari, shu jumladan O'zbekiston tajribasida ham xorijiy davlat mansabdor shaxslarining immuniteti mutlaq xarakterga ega hisoblanadi va xalqaro jinoyatlar sodir etilgan taqdirda ham istisno holatlari ko'zga tashlanmaydi ammo ta'kidlashimiz lozimki yuqorida ko'rib chiqqanimizdek ayrim davlatlarning sud amaliyotida xalqaro jinoyat sodir etgan xorijiy davlatlarning mansabdor shaxslarini jinoiy javobgarlikka tortish holatlari ham kuzatilmoqda. Ba'zi holatlarda davlatlarning milliy sudlarida davlat mansabdor shaxslari

tomonidan sodir etilgan korrupsiya, terrorizm, sabataj yoki mol-mulkning vayron qilinishi va shaxslarning jarohatlanishi yoki o'limiga sabab bo'lingan vaziyatlarda funksional immunitet qo'llanilmayotganligini ham keltirish mumkin. Yuqoridagi holat bo'yicha Niderlandiya tajribasiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, 2003-yilda Xalqaro Jinoyatlar to'g'risidagi Aktda Davlat boshliqlari, Hukumat boshliqlari va Tashqi ishlar vazirlarining xalqaro jinoyatlarni sodir etganda ham jinoiy yurisdiksiyadan shaxsiy immunitetga ega ekanligini va Ammo ularning vakolatlari tugaganidan so'ng ular funksional immunitetdan foydalanishlari mumkin ekanligi nazarda tutadi. Shu kabi amaliy misollardan 1998-yil 3-noyabrda Ispaniya hukumati tomonidan Pinochetni ekstraditsiya qilish to'g'risidagi so'rovda sobiq davlat boshliqlari xalqaro jinoyatlarni sodir etgan bo'lsalar ular jinoiy yurisdiksiyadan immunitetga ega bo'lmasliklarini bildiradilar. Shuni ham bildirib o'tish lozimki, sobiq davlat mansabdor shaxslariga xalqaro huquq bo'yicha jinoyat sodir etilganda ham funksional immunitet berish holatlari ham davlatlar tajribasida kuzatilgan. Misol uchun Fransiyada AQSHning sobiq mudofaa kotibiga xalqaro huquqqa muvofiq sodir etgan jinoyati uchun funksional immunitet berilgan. Guvohi bo'lganimizdek turli davlatlar tajribasida ushbu masala bo'yicha turli xil qarorlar qabul qilingan. Bu shuni ko'rsatadiki, xalqaro hamjamiyat davlat mansabdor shaxslarining jinoiy yurisdiksiyadan immuniteti bo'yicha aniq mexanizmlarni ishlab chiqishi lozim. Ko'pchilik adabiyotlarda davlat mansabdor shaxslarining xorijiy davlatlar jinoiy yurisdiksiyadan immuniteti xalqaro jinoyatlarga nisbatan qo'llanilmasligi bo'yicha turli xil qarashlar mavjud. Birinchi qarashga ko'ra, davlat mansabdor shaxslariga rasmiy vakolatlari doirasida beriladigan funksional immunitet xalqaro jinoyatlarga nisbatan amal qilmaydi, chuki ushbu harakatlar rasmiy harakatlar hisoblanmaydi. Ikkinchi qarashga muvofiq, harakatlar rasmiy bo'ladimi yoki yo'qmi, davlat mansabdor shaxslariga, ular xalqaro jinoyatlarni sodir etgan bo'lsalar immunitet mutlaqo berilmaydi, chunki bu jinoyatlar bevosita jus cogens normalarining buzilishiga olib keladi. Boshqa bir qarashlarga ko'ra, jinoiy yurisdiksiyadan immunitetning qo'llanilmasligi bevosita xalqaro huquq bo'yicha aniq bir jinoyat bilan bog'liq bo'lgan unversal va eksteritorial yurisdiksiyaning tan olinishiga nomuvofiq ekanligidir⁶. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, hozirgi kungacha milliy udlarda xalqaro jinoyatlar davlat mansabdor shaxslari tomonidan sodir etilgan taqdirda immunitetga nisbatan istisnolar qo'llash masalasi munozaraliligicha qolmoqda. Yana shunday davlat mansabdor shaxslarining xorijiy davlatlar jinoiy yurisdiksiyasidan immunitetiga qo'llanilishi mumkin bo'lgan ehtimoliy istisnolarga to'laligicha davlatning rasmiy harakatlari bilan aloqador manfaatlarini ko'zlab sodir etilgan rasmiy harakatlargagina funksional immunitetni berish masalasi. Ushbu holatda davlat funksiyasiga aloqador bo'lmagan harakatlar uchun immunitet jinoiy yurisdiksiyadan qo'llanilmaydi. Bunga misol tariqasida o'z davlatiga iqtisodiy zarar yetkazish, davlat budjetining noto'g'ri foydalanilishi va korruosiyaning boshqa turlari sodir etish holatlarni keltirishimiz mumkin. BMTning Korrupsiyaga qarhi Konvensiyasining 30(2)-moddasiga ko'ra ushbu konvemtsiyaga muvofiq jinoyat sodir etilgan taqdirda har bir a'zo davlat ichki qonunchiligiga ko'ra mansabdor shaxsning immuniteti va yurisdiksiyaviy imtiyozlari o'rtasida muvozanatni saqlagan holda choralar qo'llash lozim ekanligini nazarda tutadi. Korrupsiya asosan rasmiy vakolatlar doirasida sodir etilgan harakat sifatida

⁶ Are international immunities of heads of state and government officials undergoing a major change? - Diplo
By Anon Year: 2021 URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/are-international-immunities-of-heads-of-state-and-government-officials-undergoing-a-major-change/>

baholanmaydi, chunki bu harakat davlat mansabdor shaxslarining vakolatlaridan tashqari amalga oshiriladigan noqonuniy harakat hisoblanadi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, korrupsiya ham funksional immunitetga ehtimoliy istisno sifatida ko'rilishi mumkin. Davlat mansabdor shaxslarining xorijiy davlatlar jinoiy yurisdiksiyasidan immuniteti tegishli davlat yurisdiksiyasini cheklashda o'z aksini topadi, shuning uchun davlatning tegishli organi tomonidan immunitetning bor yo'qligi ishning dastlabki bosqichlarida inobatga olinishi lozim. Ishning dastlabki bosqichlarida immunitetning inobatga olinishi birinchi navbatda davlatlarning suveren tenglik prinsipiga amal qilinishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Davlat mansabdor shaxslari faqat jinoiy harakat sodir etganda immunitetdan foydalanibgina qolmasdan, balki boshqa vaziyatlarda ham immunitetdan foydalana olishlari mumkin ekanligini ham inobatga olish lozim. Misol uchun, ular jinoiy ishda guvoh sifatida chaqirilish holatini keltirish mumkin. Xalqaro shartnomalarda *ratione personae* immunitetidan foydalana oladigan mansabdor shaxslarning guvoh sifatida qatnashish yoki qatnashmaslik holatlari tartibga solinadi. Diplomatik aloqalar to'g'risidagi Vena Konvensiyasining 31.2-moddasiga muvofiq diplomatik vakillar sudlarda guvoh sifatida qatnashishga majbur emasligi ko'rsatiladi. Xuddi shunday qoidalarni Maxsus missiyalar to'g'risidagi Vena Konvensiyasi va Universal xarakterdagi xalqaro tashkilotlar bilan aloqalarda davlatlarning vakillari to'g'risidagi Vena Konvensiyasida ham toppish mumkin. Shunisi qiziqki, yuqoridagi Konvensiyalar bilan tartibga solingan davlat mansabdor shaxslaridan tashqari davlat boshliqlari, hukumat boshliqlari va tashqi ishlar vazirlarining guvoh sifatida qatnashish qatnashmasligini tartibga soluvchi biron-bir xalqaro odat normasi yoki xalqaro shartnomani toppish juda qiyin. Ayni paytda ushbu muammo Xalqaro Adolat Sudi tomonidan qaror qabul qilingan ishlarda ham ko'zga tashlanadi. Misol uchun, *Djibouti v. France* ishida Djibouti Prezidenti guvoh sifatida sudaga chaqiriladi va Fransiya tomonidan Djibouti Respublikasi Prezidentiga qaratilgan sud chaqiruvini hech bir cheklovchi choralarga nomuvofiq hisoblanmagan. Shunday ekan, ushbu holat bo'yicha hech qanday majburiyat mavjud bo'lmaganligi sababli Fransiya tomonidan jinoiy yurisdiksiyadan imunitet prinsipi buzilmagan. Yuqorida ko'pgina davlatlar tajribasida va shu qatorda xalqaro tribunallar tajribasida davlat mansabdor shaxslarining immuniteti masalalari qay tartibda hal qilinib kelinayotganligini ko'rib chiqdik. Endi e'tiborimizni O'zbekiston Respublikasi qonunchiligidagi tegishli normative-huquqiy hujjatlarni ko'rib chiqish uchun qaratamiz. Ushbu masalaga misol tariqasida O'zbekiston Respublikasi Konsullik ustavini keltirishimiz mumkin. Ushbu ustavning 13-moddasiga ko'ra, konsullikning mansabdor shaxslari va ularning akreditatsiya qilingan oliy a'zolari konsullik muassasi joylashgan davlatda xalqaro huquqning umum e'tirof etilgan prinsiplari hamda normalariga, O'zbekiston Respublikasi shuningdek konsullik muassasasi joylashgan davlat qonunchiligiga muvofiq imtiyoz va immunitetlardan foydalana oladi⁷. Ushbu qoida bevosita shunga ishora qiladiki, Konsullik aloqalari to'g'risidagi Vena Konvensiyasida belgilanganidek, konsullik mansabdor shaxslariga funksional immunitet beriladi. Diplomatik mansabdor shaxslarning immunitetiga keladigan bo'lsak, ushbu masala O'zbekiston Respublikasi sud amaliyotida bevosita yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, Diplomatik aloqalar to'g'risidagi Vena Konvensiyasi qoidalari bo'yicha hal qilinadi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekiston

⁷ O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasining Konsullik ustavini tasdiqlash to'g'risida"gi Qonuni. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 18.01.2019-y., 03/19/517/2497-son.

Respublikasida ham davlat mansabdor shaxslarining xorijiy davlatlar jinoiy yurisdiksiyasidan immunitetiga oid aniq normative-huquqiy hujjatlar ishlab chiqish lozim.

INNOVATIVE
ACADEMY